

Analiza wyzwań asystentów kulturowych oraz nauczycieli pracujących z dziećmi migrantami

Wrzesień 2024

Opracowanie na podstawie badania prowadzonego przez zespół badawczy Fundacji Międzynarodowe Centrum Pomocy Psychologicznej w ramach projektu pt. ***Analiza wyzwań asystentów kulturowych oraz nauczycieli pracujących z dziećmi migrantami.***

Projekt realizowany dzięki wsparciu Funduszu Tutaj organizowanego przez Ashokę.

Przygotowanie broszury: Oksana Mytiai, Anna Orlińska
Opieka merytoryczna: dr Natalia Rudakiewicz

Przedstawione poglądy i opinie są poglądami autorek Raportu, a Fundacja Ashoka nie ponosi za nie odpowiedzialności

ASHOKA
EVERYONE A CHANGEMAKER™

Spis treści

Spis treści	3
WSTĘP	4
1. Metodologia	5
1.1. Typ badania i metody zbierania danych	5
1.2. Charakterystyka respondentów	5
1.3. Proces analizy danych	6
2. Wyzwania w pracy z dziećmi z doświadczeniem migracji	8
2.1. Bariera językowa	8
2.2. Różnice kulturowe	9
2.3. Problemy emocjonalne i psychologiczne	10
3. Strategie radzenia sobie z wyzwaniami.....	12
3.1. Techniki i metody wsparcia językowego	12
3.2. Inicjatywy integracyjne	13
3.3. Wsparcie psychologiczne i emocjonalne	15
3.4. Wykorzystanie zasobów edukacyjnych i technologicznych	16
4. Ocena potrzeb szkoleniowych i wsparcia instytucjonalnego	17
4.1. Potrzeby szkoleniowe nauczycieli.....	17
4.2. Rola asystentów kulturowych	18
4.3. Wsparcie instytucjonalne i systemowe.....	19
5. Rekomendacje	21
5.1. Propozycje działań na poziomie szkoły	21
5.2. Wnioski dla kuratoriów oświaty	23
5.3. Sugerowane zmiany w strategiach edukacyjnych	24
6. Podsumowanie	26
6.1. Kluczowe wnioski z badania	26
6.2. Długoterminowe cele i potencjalne zmiany systemowe	27

WSTĘP

Integracja dzieci z doświadczeniem migracji w polskim systemie edukacyjnym jest jednym z kluczowych wyzwań, przed którymi stoją współczesne szkoły. Wzrost liczby uczniów cudzoziemskich, zwłaszcza po rozpoczęciu wojny w Ukrainie, ujawnił szereg problemów systemowych, które znacząco wpływają na jakość edukacji oraz procesy adaptacyjne tych dzieci. W odpowiedzi na te wyzwania, fundacja Międzynarodowe Centrum Pomocy Psychologicznej zainicjowała projekt badawczy, którego celem było zidentyfikowanie kluczowych trudności oraz strategii radzenia sobie z nimi, stosowanych przez nauczycieli i asystentów kulturowych.

Polski system edukacyjny, charakteryzujący się hierarchiczną strukturą i ograniczonymi zasobami, nie zawsze jest w stanie odpowiednio reagować na dynamicznie zmieniające się potrzeby edukacyjne uczniów z doświadczeniem migracji. Nauczyciele, często przeciążeni rosnącą liczbą obowiązków, stają przed wyzwaniem zapewnienia odpowiedniej jakości nauczania w klasach, które są coraz bardziej zróżnicowane pod względem kulturowym, językowym i emocjonalnym. W tych warunkach, stworzenie efektywnego środowiska edukacyjnego, które spełniałoby potrzeby wszystkich uczniów, staje się zadaniem niezwykle trudnym.

Celem tego badania jest zidentyfikowanie i analiza głównych wyzwań, z jakimi borykają się nauczyciele i asystenci kulturowi w pracy z dziećmi cudzoziemskimi. Raport ten stawia sobie za zadanie nie tylko opisanie istniejących problemów, ale również przedstawienie efektywnych sposobów ich rozwiązania, które ułatwiłyby pracę nauczycieli i asystentów kulturowych w ich codziennej pracy oraz poprawić proces integracji dzieci z doświadczeniem migracji w polskich szkołach.

Poprzez analizę przeprowadzonych wywiadów, raport przedstawia perspektywę nauczycieli z różnych regionów Polski, identyfikując wspólne trudności oraz indywidualne doświadczenia, które rzucają światło na złożoność problemu. Wyniki badań mają na celu nie tylko dostarczenie cennych informacji dla kadry pedagogicznej, ale również wpłynięcie na strategie edukacyjne i promowanie bardziej inkluzywnego podejścia do edukacji dzieci migracyjnych.

1. Metodologia

1.1. Typ badania i metody zbierania danych

Badanie, na którym opiera się niniejszy raport, miało charakter jakościowy. Celem było dogłębne zrozumienie wyzwań, z jakimi spotykają się nauczyciele i asystenci kulturowi w pracy z dziećmi z doświadczeniem migracji oraz zbadanie stosowanych przez nich strategii radzenia sobie z tymi trudnościami. W ramach badania przeprowadzono wywiady częściowo ustrukturyzowane z nauczycielami i asystentami kulturowymi z różnych regionów Polski, co umożliwiło zebranie różnorodnych perspektyw i doświadczeń.

Wywiady częściowo ustrukturyzowane zostały wybrane jako główna metoda zbierania danych, ponieważ pozwalają na elastyczność w rozmowie, umożliwiając respondentom swobodne dzielenie się swoimi doświadczeniami, przy jednoczesnym utrzymaniu struktury, która pozwala na porównywanie odpowiedzi. Wywiady te obejmowały pytania dotyczące wyzwań językowych, kulturowych, emocjonalnych oraz stosowanych strategii radzenia sobie z tymi wyzwaniami. Pytania były ukierunkowane na identyfikację problemów, ocenę stosowanych technik wsparcia oraz zbadanie potrzeb szkoleniowych nauczycieli i asystentów kulturowych.

1.2. Charakterystyka respondentów

Respondentami w badaniu było łącznie 19 osób: nauczycieli oraz asystentów kulturowych pracujących w polskich szkołach, w różnych regionach kraju, od dużych miast po małe miejscowości. Próbę stanowiły osoby o różnym doświadczeniu zawodowym, co pozwoliło na uzyskanie zróżnicowanych opinii i wgląd w różne aspekty pracy z dziećmi z doświadczeniem migracji.

Respondenci zostali wybrani na podstawie ich bezpośredniego zaangażowania w edukację dzieci migracyjnych, a także na podstawie ich doświadczeń w pracy z uczniami pochodzącymi z różnych krajów, w tym Ukrainy, Białorusi, Azerbejdżanu, Czeczenii, Syrii, Wietnamu, Gwinei i Nigerii. Różnorodność ta umożliwiła zgłębienie problematyki z różnych perspektyw kulturowych i społecznych.

1.3. Proces analizy danych

Wywiady zostały przeprowadzone w okresie od czerwca do sierpnia 2024 roku, a następnie poddane procesowi transkrypcji i szczegółowej analizy tematycznej. Proces analizy rozpoczął się od etapu kodowania, w którym transkrypcje wywiadów zostały podzielone na mniejsze fragmenty, określane jako kody. Każdy z tych fragmentów reprezentował konkretne tematy lub zagadnienia poruszane przez respondentów.

Kody były przypisane do kluczowych obszarów tematycznych, które pojawiały się w wypowiedziach nauczycieli i asystentów kulturowych. Do głównych kodów należały:

- Bariera językowa - kody dotyczące trudności w komunikacji oraz wyzwań związanych z nauczaniem dzieci, które miały ograniczoną znajomość języka polskiego.
- Różnice kulturowe - zagadnienia związane z różnicami kulturowymi, które wpływały na adaptację dzieci do nowego środowiska.
- Wsparcie psychologiczne i emocjonalne - kody związane z potrzebą wsparcia emocjonalnego i psychologicznego dla dzieci z doświadczeniem migracji, szczególnie tych, które przeżyły traumę.
- Strategie integracyjne - zidentyfikowane praktyki i podejścia stosowane przez nauczycieli w celu wspierania integracji dzieci migracyjnych. Obejmowały one działania takie jak organizowanie projektów grupowych, dni tematycznych oraz stosowanie metod nauczania dostosowanych do potrzeb językowych i kulturowych uczniów.
- Potrzeby szkoleniowe - wypowiedzi dotyczące konieczności dodatkowych szkoleń dla nauczycieli i asystentów kulturowych, szczególnie w zakresie pracy z dziećmi doświadczonymi traumą oraz w kontekście nauczania języka polskiego jako obcego. Nauczyciele często wskazywali na braki w swoim przygotowaniu do pracy w wielokulturowym środowisku.

Po zidentyfikowaniu kodów, następnym etapem było pogrupowanie ich w szersze kategorie tematyczne. To pogrupowanie pozwoliło na wyłonienie głównych wyzwań, strategii oraz potrzeb, które dominowały w odpowiedziach respondentów. Analiza tematyczna, przeprowadzona na podstawie tych kategorii, umożliwiła zidentyfikowanie powtarzających się wzorców oraz wyjątkowych przypadków, które dostarczały szczegółowych wglądów w specyfikę pracy z dziećmi migracyjnymi.

Dzięki tej analizie możliwe było głębsze zrozumienie najczęściej spotykanych wyzwań, najbardziej efektywnych strategii oraz najważniejszych potrzeb szkoleniowych nauczycieli. Wnioski wyciągnięte na podstawie tej analizy stanowiły fundament dla rekomendacji zawartych w raporcie, odzwierciedlając zarówno wspólne doświadczenia respondentów, jak i indywidualne przypadki, które mogą dostarczyć cennych wskazówek dla innych nauczycieli oraz instytucji edukacyjnych.

2. Wyzwania w pracy z dziećmi z doświadczeniem migracji

2.1. Bariera językowa

Bariera językowa jest jednym z najczęściej wymienianych wyzwań, z jakimi borykają się nauczyciele pracujący z dziećmi z doświadczeniem migracji. Brak znajomości języka polskiego przez uczniów utrudnia nie tylko codzienną komunikację, ale także proces nauczania oraz integracji z rówieśnikami. Jak wskazał jeden z nauczycieli: *„największym wyzwaniem jest ta bariera komunikacyjna, bo ona jednak jest. Przychodzą uczniowie z różnym poziomem umiejętności językowych”*.

Nauczyciele muszą zmierzyć się z różnym poziomem znajomości języka polskiego wśród uczniów, co dodatkowo komplikuje prowadzenie lekcji. W niektórych przypadkach, dzieci przychodzą do szkół bez jakiegokolwiek znajomości polskiego, co wymusza stosowanie alternatywnych metod komunikacji: *„pamiętam szczególnie jednego ucznia z Syrii, który nie znał ani polskiego, ani angielskiego. Na początku nie mogliśmy się w ogóle porozumieć”*.

Nie tylko komunikacja na poziomie podstawowym stanowi wyzwanie. Również zrozumienie treści lekcji, zwłaszcza w przedmiotach humanistycznych, staje się problematyczne: *„głównym problemem jest właśnie język polski i inne przedmioty humanistyczne, bo matematyka... tutaj akurat ta młodzież nie ma problemu”*. Wskazuje to na fakt, że nawet uczniowie z pewną znajomością języka mogą borykać się z trudnościami, gdy napotykają specjalistyczne słownictwo i złożone koncepcje w ramach przedmiotów takich jak historia czy literatura. W szkołach, gdzie nauczyciele mają doświadczenie z językiem rosyjskim, bariera językowa może być częściowo złagodzona: *„dla nas, tych, którzy uczyli się języka rosyjskiego, nie było aż takiego problemu, jeżeli chodzi o komunikację”*. Niemniej jednak, dla młodszych nauczycieli, którzy nie mieli takiego przygotowania, bariera ta pozostaje znaczącym wyzwaniem.

Wielu nauczycieli stara się wprowadzać różnorodne metody, aby pomóc uczniom w pokonaniu tej bariery. Jedną z popularnych technik jest korzystanie z prostych zwrotów, obrazków i gestów, co pozwala na przełamanie pierwszych trudności w komunikacji: *„na początku sięgałam po różnorodne metody, aby pomóc dzieciom przełamać barierę językową. Najbardziej skuteczne okazało się połączenie prostych obrazków i gestów”*.

Z wypowiedzi respondentów wnioskujemy, że bariera językowa jest jednym z głównych wyzwań w pracy z dziećmi z doświadczeniem migracji. Wymaga ona od nauczycieli elastyczności oraz zastosowania różnorodnych strategii, aby zapewnić efektywną naukę i integrację tych uczniów. Jednakże, mimo tych trudności, nauczyciele wykazują dużą determinację w przezwyciężaniu przeszkód i wspieraniu swoich uczniów w procesie adaptacji do nowego środowiska.

2.2. Różnice kulturowe

Różnice kulturowe stanowią jedno z najważniejszych wyzwań w pracy z dziećmi z doświadczeniem migracji, co potwierdzają liczne wypowiedzi nauczycieli z różnych regionów Polski. Wiele dzieci migracyjnych przychodzi do polskich szkół z odmiennymi nawykami, wartościami oraz sposobami funkcjonowania w środowisku edukacyjnym, co często prowadzi do trudności w adaptacji oraz zrozumieniu lokalnych norm i zasad.

Nauczyciele zwracają uwagę, że wyzwania te są szczególnie wyraźne w przypadku dzieci z krajów niesłowiańskich, takich jak Syria, Wietnam czy Nigeria: **„oprócz oczywistej bariery językowej, trudnością jest także brak wspólnego kontekstu kulturowego. Dzieci te często pochodzą z krajów, gdzie system edukacji i sposób komunikacji różni się diametralnie od naszego”**.

W takich przypadkach różnice kulturowe objawiają się nie tylko w trudnościach z przystosowaniem się do nowego środowiska, ale także w braku zrozumienia podstawowych zasad obowiązujących w polskich szkołach. Różnice te występują także u dzieci z krajów słowiańskich, takich jak Ukraina czy Białoruś, choć mają one często inny charakter. Nie wynikają one bezpośrednio z różnic kulturowych, ale raczej z różnic w sposobach wychowania, które są silnie związane z systemem rodzinnym i tradycjami wychowawczymi: **„dzieci migracyjne były nauczone, że im się wszystko jakby należy. [...] Musieliśmy te dzieci pomalutku wprowadzać do tego, że jak są w naszej szkole, to ich obowiązują takie same reguły, zasady jak dzieci polskie”**.

To pokazuje, jak ważne jest, aby nauczyciele nie tylko wprowadzali dzieci w lokalne normy, ale także robili to w sposób, który szanuje ich tożsamość kulturową.

Różnice kulturowe mogą także wpływać na codzienne funkcjonowanie uczniów w szkole. Jeden z nauczycieli opowiadał o problemach związanych z obchodami świąt narodowych, gdzie jedno z dzieci miało trudności z dostosowaniem się do polskich zwyczajów świątecznych, co wynikało z jego osobistych przekonań i kulturowego dziedzictwa. Takie sytuacje wymagają od nauczycieli zrozumienia, empatii oraz poszukiwania rozwiązań, które pozwalają na szanowanie tożsamości kulturowej uczniów, jednocześnie integrując ich z resztą klasy.

Jednak nie wszystkie różnice kulturowe muszą prowadzić do konfliktów; niektóre z nich mogą być okazją do wzajemnego uczenia się i integracji. Kolejna nauczycielka opowiada o projekcie „Księga Przyjaźni”, w którym dzieci mogły dzielić się informacjami o swoich krajach, tradycjach i ulubionych zajęciach: **„dzieci bardzo chętnie uczestniczyły w tym projekcie, a efektem była wspaniała księga pełna kolorowych opowieści i rysunków, która teraz zdobi naszą szkolną bibliotekę”**.

Takie inicjatywy nie tylko pomagają w integracji, ale także promują wzajemne zrozumienie i szacunek dla różnorodności kulturowej. Otóż, różnice kulturowe, niezależnie od ich intensywności, stanowią wyzwanie wymagające od nauczycieli zaangażowania, zrozumienia oraz umiejętności zastosowania elastycznych strategii pedagogicznych. W efekcie, szkoła może stać się miejscem, gdzie różnorodność kulturowa jest nie tylko akceptowana, ale również celebrowana.

2.3. Problemy emocjonalne i psychologiczne

Problemy emocjonalne i psychologiczne to kolejne istotne wyzwanie, z jakim muszą się mierzyć nauczyciele i asystenci kulturowi pracujący z dziećmi z doświadczeniem migracji. Wiele z tych dzieci przybywa do polskich szkół po traumatycznych przeżyciach związanych z wojną, utratą bliskich, czy koniecznością opuszczenia ojczyzny. Te doświadczenia często wpływają na ich funkcjonowanie w szkole, co wymaga szczególnej uwagi i wsparcia ze strony kadry pedagogicznej. Nauczyciele wskazują, że część uczniów migracyjnych wykazuje symptomy wycofania i zamknięcia w sobie: **„to są bardzo często dzieci, które mają to poczucie wykorzenienia, one nie czują się dobrze w Polsce”**. W takich przypadkach, dzieci mogą mieć trudności z nawiązywaniem relacji z rówieśnikami, co dodatkowo pogłębia ich izolację i utrudnia proces integracji.

Część nauczycieli podkreślało, że niektóre dzieci przyjeżdżające do Polski **„przeżyły inną traumę”** i to wpływa na ich zachowanie oraz potrzeby edukacyjne. Te doświadczenia mogą przejawiać się w postaci lęków, problemów z koncentracją czy trudności w przystosowaniu się do szkolnych norm. W takich przypadkach, nauczyciele muszą być wyjątkowo wrażliwi i przygotowani na udzielenie wsparcia emocjonalnego, a także na współpracę z psychologami i pedagogami, aby pomóc dzieciom przezwyciężyć te trudności. Wsparcie psychologiczne jest niezwykle ważnym elementem w pracy z dziećmi migracyjnymi. W wielu szkołach dostępni są psycholodzy i pedagodzy, którzy oferują pomoc zarówno dzieciom, jak i nauczycielom:

„w naszej szkole mamy dostęp do psychologa i pedagoga szkolnego, którzy są niezwykle pomocni. Dzieci mogą korzystać z ich wsparcia w każdej chwili, gdy tego potrzebują”

Organizowane są również warsztaty rozwoju osobistego, które pomagają dzieciom w radzeniu sobie z emocjami i stresem, co jest szczególnie ważne dla tych, którzy przeszli przez trudne doświadczenia.

W przypadkach, gdy wsparcie psychologiczne jest odpowiednio zorganizowane, dzieci mogą znacznie szybciej przystosować się do nowego środowiska i osiągać sukcesy edukacyjne. Jedną z asystentek kulturowych dzieli się przykładem ucznia, który po dwóch latach nauki nie tylko opanował język polski, ale także zaczął brać aktywny udział w szkolnych przedstawieniach, osiągając znaczący postęp w swojej integracji i rozwoju.

Problemy emocjonalne i psychologiczne są istotnym wyzwaniem w pracy z dziećmi z doświadczeniem migracji. Wymagają one od nauczycieli nie tylko empatii i zrozumienia, ale także współpracy z psychologami oraz stałego rozwijania kompetencji w zakresie pracy z dziećmi po traumatycznych przeżyciach. Zapewnienie odpowiedniego wsparcia emocjonalnego jest kluczowe dla skutecznej integracji tych uczniów i ich sukcesów w nowym środowisku edukacyjnym.

3. Strategie radzenia sobie z wyzwaniami

3.1. Techniki i metody wsparcia językowego

Wsparcie językowe jest kluczowym elementem w procesie edukacji dzieci z doświadczeniem migracji, które często stają przed wyzwaniem nauki nowego języka w zupełnie obcym środowisku. Nauczyciele stosują różnorodne techniki i metody, aby pomóc tym uczniom w przezwycięzeniu bariery językowej, co jest pierwszym krokiem do ich skutecznej integracji w polskim systemie edukacyjnym.

Dzieci z doświadczeniem migracyjnym mają prawo do dodatkowej nauki języka polskiego w wymiarze minimum 2 godzin tygodniowo i do dodatkowych zajęć wyrównawczych, jeśli tego potrzebują. Zajęcia te mają na celu wsparcie uczniów w nauce podstawowych zwrotów i stopniowym rozwijaniu umiejętności komunikacyjnych: **„prowadzone są lekcje języka polskiego w klasie pierwszej, w klasie drugiej, właśnie dla tych dzieci, w liczbie 2 godzin tygodniowo, i to się sprawdza”**.

Regularność tych zajęć pozwala uczniom na stopniowe osvajanie się z językiem, co jest kluczowe w początkowej fazie ich pobytu w Polsce.

Oprócz formalnych zajęć językowych, nauczyciele często korzystają z dedykowanych materiałów edukacyjnych, które są dostosowane do potrzeb dzieci migrantów. W jednym z przypadków nauczyciele wyposażyli uczniów w specjalne podręczniki i zeszyty ćwiczeń: **„zaopatrzyliśmy dzieci w podręcznik do nauki języka polskiego dla Ukraińców właśnie i zeszyt ćwiczeń, i to się sprawdza”**.

Tego typu materiały pomagają uczniom w systematycznym przyswajaniu nowych słów i fraz oraz umożliwiają samodzielną pracę nad językiem poza lekcjami.

W sytuacjach, gdy bariera językowa jest bardzo silna, nauczyciele często muszą sięgać po bardziej kreatywne metody wsparcia: **„na początku sięgałam po różnorodne metody, aby pomóc dzieciom przetamać barierę językową. Najbardziej skuteczne okazało się połączenie prostych obrazków i gestów, które pomagały w codziennej komunikacji”**. Takie wizualne podejście, oparte na obrazkach i gestach, umożliwia uczniom zrozumienie podstawowych poleceń i koncepcji, co jest szczególnie ważne w pierwszych tygodniach ich pobytu w szkole.

Niektórzy nauczyciele, zwłaszcza ci, którzy mają pewne doświadczenie z językiem rosyjskim, próbują wykorzystać swoją znajomość tego języka, aby ułatwić komunikację z uczniami z Ukrainy lub innych krajów byłego Związku Radzieckiego: **„dla nas, tych, którzy uczyli się języka rosyjskiego, nie było aż takiego problemu, jeżeli chodzi o komunikację, ale dla dzieci na pewno to była nowość i dla młodych nauczycieli”**. Tego rodzaju podejście może być pomocne, ale wymaga od nauczycieli elastyczności i umiejętności dostosowania się do specyficznych potrzeb uczniów.

Kolejną techniką wspomagającą naukę języka jest wykorzystanie technologii, zwłaszcza elektronicznych tłumaczy, które pozwalają na szybkie przetłumaczenie słów i fraz: „na początku nie ukrywam, korzystaliśmy też z translatorów elektronicznych, ułatwiamy sobie życie”. Tłumacze elektroniczne mogą być szczególnie przydatne w sytuacjach, gdy nauczyciel i uczeń nie mogą się porozumieć w żadnym wspólnym języku, co pozwala na uniknięcie nieporozumień i ułatwia codzienną komunikację.

Nauczyciele starają się również łączyć wsparcie językowe z innymi aktywnościami szkolnymi, aby uczniowie mogli uczyć się języka w praktycznych kontekstach. Dzięki uczestnictwu w takich wydarzeniach, dzieci migrantów mają szansę na praktyczne wykorzystanie języka polskiego w codziennych sytuacjach, co przyspiesza proces nauki.

Jak widać, nauczyciele stosują różnorodne techniki i metody wsparcia językowego, które pomagają dzieciom z doświadczeniem migracji w opanowaniu języka polskiego. Regularne lekcje, wykorzystanie dedykowanych materiałów edukacyjnych, metody wizualne oraz nowoczesne technologie to kluczowe narzędzia, które przyczyniają się do skutecznego przezwyciężania bariery językowej i integracji tych uczniów w polskim systemie edukacyjnym.

3.2. Inicjatywy integracyjne

Integracja dzieci z doświadczeniem migracji w polskich szkołach jest procesem wielowymiarowym, wymagającym nie tylko wsparcia językowego, ale także tworzenia warunków sprzyjających budowaniu relacji z rówieśnikami i uczestnictwa w życiu szkolnym. Nauczyciele oraz asystenci kulturowi podejmują różnorodne inicjatywy, które mają na celu zbliżenie uczniów z różnych kultur oraz ułatwienie im adaptacji do nowego środowiska.

Jednym z kluczowych sposobów integracji jest angażowanie dzieci migracyjnych w ogólnoszkolne projekty i wydarzenia: **„Wszystkie wydarzenia, które są prowadzone dla ogółu społeczności szkolnej, oni również w tym uczestniczą np. dzień pieczonego ziemniaka, festyn szkolny czy akcja sprzątanie świata”**. Dzięki takiemu podejściu, dzieci migracyjne stają się częścią społeczności szkolnej, co nie tylko wspiera ich integrację, ale także buduje poczucie przynależności i akceptacji.

W wielu szkołach organizowane są specjalne projekty, które mają na celu promowanie wzajemnego zrozumienia i szacunku dla różnorodności kulturowej: **„jednym z takich projektów była ‘Księga Przyjaźni’, w której każde dziecko mogło napisać lub narysować coś o swoim kraju, tradycjach czy ulubionych zajęciach. Dzieci bardzo chętnie uczestniczyły w tym projekcie, a efektem była wspaniała księga pełna kolorowych opowieści i rysunków, która teraz zdobi naszą szkolną bibliotekę”**.

Takie projekty nie tylko umożliwiają uczniom dzielenie się tradycjami i zwyczajami swojego kraju, ale również uczą inne dzieci o różnorodności, co jest kluczowe w budowaniu otwartego i tolerancyjnego społeczeństwa.

Innym przykładem skutecznych działań integracyjnych jest organizowanie festiwali i dni kultury, które pozwalają dzieciom z różnych krajów zaprezentować swoje dziedzictwo kulturowe: „organizujemy wiele różnych projektów integracyjnych. Przykładem może być nasz coroczny festiwal kultur, gdzie każde dziecko może zaprezentować coś związanego ze swoim krajem pochodzenia”. Tego typu wydarzenia nie tylko pomagają dzieciom migrantów w integracji, ale także wzbogacają życie kulturalne całej szkoły, promując różnorodność i wzajemne zrozumienie.

Inicjatywy sportowe również odgrywają istotną rolę w procesie integracji: **„robiliśmy różne dni, na przykład Dzień Sportu połączony z Dniem Dziecka. Te dzieci też brały czynny udział w tych zawodach sportowych i w innych aktywnościach, więc w ten sposób integrowały się bardzo szybko z naszymi dziećmi”**. Sport jest uniwersalnym językiem, który pozwala dzieciom nawiązywać relacje niezależnie od bariery językowej czy różnic kulturowych, co czyni go wyjątkowo skutecznym narzędziem integracyjnym.

Ponadto zauważono, że niezwykle potencjał kryje się w poezji jako narzędzia budowania porozumienia. **„Okazało się, że poezja może być dobrą płaszczyzną porozumienia. Szczególnie opisy przyrody były bardzo zrozumiałe dla uczennic z Gwinei, ponieważ one bardziej niż dzieci europejskie utożsamiają się z przyrodą, w ogóle z naturą.”** To właśnie na tej płaszczyźnie nawiązywano głębsze relacje, tworząc przestrzeń do dialogu i wzajemnego zrozumienia poprzez wspólne doświadczenia związane z naturą.

Warto również zwrócić uwagę na inicjatywy edukacyjne, które łączą naukę z integracją. W jednej ze szkół wprowadzono podwójne nazwy na drzwiach w języku polskim i ukraińskim, aby ułatwić nowym uczniom poruszanie się po szkole i jednocześnie promować dwujęzyczność: **„Wymyśliliśmy taki sposób, że były podwójne nazwy na drzwiach ukraińsko-polskie, gdzie co jest”**. Tego rodzaju działania nie tylko wspierają uczniów w nauce nowego języka, ale także pomagają im czuć się bardziej komfortowo i bezpiecznie w nowym otoczeniu.

Inicjatywy integracyjne odgrywają kluczową rolę w procesie adaptacji dzieci z doświadczeniem migracji do nowego środowiska szkolnego. Angażowanie uczniów w projekty, wydarzenia sportowe i kulturalne, a także wprowadzenie elementów dwujęzyczności, sprzyja budowaniu otwartej i zróżnicowanej społeczności szkolnej, w której każde dziecko może czuć się akceptowane i szanowane.

3.3. Wsparcie psychologiczne i emocjonalne

Wsparcie psychologiczne i emocjonalne odgrywa kluczową rolę w pracy z dziećmi z doświadczeniem migracji, które często przeżyły traumatyczne wydarzenia, takie jak wojna, utrata bliskich czy przymusowa migracja. Nauczyciele oraz psychologowie szkolni muszą być wyjątkowo wrażliwi na potrzeby tych dzieci i dostosowywać metody pracy, aby pomóc im w radzeniu sobie z trudnymi emocjami oraz w procesie adaptacji do nowego środowiska.

Wielu nauczycieli zwraca uwagę na to, jak ważne jest zapewnienie wsparcia emocjonalnego od samego początku pobytu dzieci w szkole: **„dzieci migracyjne są to uczniowie dość zamknięci w sobie”**, co może wynikać z poczucia wykorzenia i trudności w odnalezieniu się w nowym kraju. Tego rodzaju zachowanie wymaga od nauczycieli szczególnej uwagi oraz umiejętności budowania zaufania i poczucia bezpieczeństwa u uczniów.

W szkołach, gdzie dostępni są psycholodzy i pedagodzy, dzieci mają możliwość korzystania z regularnego wsparcia psychologicznego: **„w naszej szkole mamy psychologa, pedagoga, mamy pedagoga specjalnego, więc mogę powiedzieć, że ta młodzież jest otoczona opieką z każdej strony”**. Takie wsparcie pozwala na szybkie reagowanie na pojawiające się problemy emocjonalne, co jest kluczowe dla zdrowia psychicznego uczniów oraz ich dalszego rozwoju.

Wsparcie psychologiczne nie ogranicza się jedynie do indywidualnych sesji. W wielu szkołach organizowane są warsztaty rozwoju osobistego oraz zajęcia grupowe, które mają na celu rozwijanie umiejętności radzenia sobie ze stresem oraz budowanie więzi między uczniami: **„bardzo często organizujemy również warsztaty rozwoju osobistego, które pomagają dzieciom w radzeniu sobie z emocjami i stresem”**. Tego rodzaju inicjatywy nie tylko pomagają dzieciom migrantów, ale również pozytywnie wpływają na całą społeczność szkolną, promując wzajemne wsparcie i empatię.

Wsparcie psychologiczne i emocjonalne odgrywa również ważną rolę w integracji dzieci z ich nowymi rówieśnikami. Dzięki temu, że dzieci migracyjne mają dostęp do psychologa i pedagoga, mogą one stopniowo otwierać się na nowe doświadczenia oraz budować relacje w nowym środowisku: **„chłopiec z Syrii, który na początku nie mówił ani słowa po polsku, po dwóch latach nauki nie tylko opanował podstawy języka, ale również zaczął brać aktywny udział w szkolnych przedstawieniach”**. Tego rodzaju postępy są możliwe dzięki kompleksowemu wsparciu, które łączy pomoc psychologiczną z codziennym wsparciem emocjonalnym ze strony nauczycieli. Pomoc w zakresie zdrowia psychicznego i emocjonalnego jest nieodzownym elementem pracy z dziećmi z doświadczeniem migracji. Nauczyciele, psychologowie i pedagodzy szkolni odgrywają kluczową rolę w pomaganiu tym dzieciom w radzeniu sobie z traumami oraz w integracji z nowym środowiskiem. Dalsze rozwijanie kompetencji kadry pedagogicznej oraz zapewnienie ciągłego dostępu do wsparcia psychologicznego może przyczynić się do poprawy jakości życia i edukacji dzieci migracyjnych w Polsce.

3.4. Wykorzystanie zasobów edukacyjnych i technologicznych

W kontekście pracy z dziećmi z doświadczeniem migracji, wykorzystanie zasobów edukacyjnych i technologicznych stanowi istotne wsparcie zarówno dla uczniów, jak i nauczycieli. Dzięki odpowiednio dobranym materiałom dydaktycznym oraz nowoczesnym narzędziom technologicznym, proces nauczania staje się bardziej efektywny, a bariery, takie jak trudności językowe czy różnice kulturowe, mogą być łatwiej przezwyciężane.

Wiele szkół decyduje się na wykorzystanie specjalistycznych podręczników i zeszytów ćwiczeń, które są dedykowane dzieciom migracyjnym. Tego rodzaju materiały są dostosowane do potrzeb uczniów, którzy dopiero zaczynają naukę języka polskiego, co pozwala im na bardziej samodzielne przyswajanie nowych umiejętności. Tego typu zasoby edukacyjne umożliwiają nauczycielom skuteczniejsze prowadzenie zajęć, a uczniom – stopniowe opanowanie podstaw języka i przygotowanie do bardziej zaawansowanych lekcji.

Technologia odgrywa również kluczową rolę w procesie wsparcia dzieci z doświadczeniem migracji: ***“W szkołach coraz częściej wykorzystywane są elektroniczne tłumacze, aplikacje edukacyjne oraz różnorodne platformy online, które pomagają uczniom w nauce języka i innych przedmiotów”.***

Wprowadzenie dwujęzycznych materiałów edukacyjnych jest kolejną skuteczną strategią, która pomaga uczniom migracyjnym w adaptacji do nowego środowiska. W jednej ze szkół – o czym już wcześniej wspomniano - zastosowano podwójne nazwy na drzwiach, aby ułatwić orientację w budynku oraz promować naukę języka polskiego w praktyce. Tego rodzaju inicjatywy nie tylko wspierają naukę języka, ale również pomagają uczniom poczuć się bardziej komfortowo i bezpiecznie w nowym otoczeniu.

Warto również wspomnieć o znaczeniu dostępu do Internetu i komputerów w procesie nauczania dzieci migracyjnych. Dzięki tym narzędziom uczniowie mogą korzystać z szerokiej gamy zasobów edukacyjnych dostępnych online, takich jak filmy, kursy językowe czy interaktywne ćwiczenia. Tego typu zasoby są szczególnie cenne w sytuacjach, gdy dzieci potrzebują dodatkowego wsparcia poza tradycyjnymi lekcjami, a nauczyciele mają możliwość zdalnego monitorowania postępów swoich uczniów.

Wykorzystanie zasobów edukacyjnych i technologicznych jest kluczowym elementem wsparcia dzieci z doświadczeniem migracji. Specjalistyczne podręczniki, tłumacze elektroniczne, multimedialne aplikacje oraz dwujęzyczne materiały edukacyjne znacząco ułatwiają proces nauki i integracji tych uczniów. Nowoczesne technologie nie tylko wspierają naukę języka, ale również umożliwiają dzieciom z różnych środowisk pełne uczestnictwo w życiu szkolnym, co jest niezbędne dla ich sukcesu edukacyjnego i społecznego.

4. Ocena potrzeb szkoleniowych i wsparcia instytucjonalnego

4.1. Potrzeby szkoleniowe nauczycieli

Nauczyciele, którzy pracują z dziećmi migracyjnymi, często wskazują na potrzebę dalszego rozwijania swoich umiejętności, szczególnie w obszarach związanych z radzeniem sobie z trudnymi emocjami i często traumatycznymi przeżyciami. Takie szkolenia mogłyby dostarczyć nauczycielom narzędzi do skuteczniejszej pracy z uczniami, którzy doświadczyli traumatycznych wydarzeń, a także poprawić ich zdolność do wspierania tych dzieci w procesie edukacji.

Innym ważnym obszarem szkoleniowym jest nauka języków obcych, zwłaszcza tych mniej popularnych, które mogą być pomocne w komunikacji z uczniami z różnych krajów: **„znajomość podstaw języków używanych przez uczniów może ułatwić nawiązanie kontaktu oraz zbudowanie zaufania”**, co jest kluczowe w pracy z dziećmi migracyjnymi.

Ponadto, nauczyciele wskazują na potrzebę szkoleń w zakresie komunikacji międzykulturowej, które pomogłyby im lepiej zrozumieć i reagować na różnice kulturowe, które mogą wpływać na zachowanie i potrzeby edukacyjne uczniów: **„szkolenia z zakresu komunikacji międzykulturowej oraz współpracy z trudnymi rodzicami byłyby niezwykle cenne”**. Takie szkolenia mogą być kluczowe w budowaniu bardziej zróżnicowanego i inkluzyjnego środowiska szkolnego.

Wsparcie instytucjonalne jest niezbędne do zapewnienia, że nauczyciele i asystenci kulturowi mają dostęp do odpowiednich zasobów i narzędzi, które umożliwią im skuteczną pracę z dziećmi z doświadczeniem migracji. Nauczyciele często podkreślają, że brakuje im stałego dostępu do asystentów kulturowych, którzy mogliby pełnić rolę pośredników między szkołą a rodzinami uczniów migracyjnych: **„w naszej szkole nie mamy stałych asystentów kulturowych, co byłoby ogromnym wsparciem”**. Stała obecność takich specjalistów mogłaby znacznie ułatwić proces integracji oraz zapewnić lepsze zrozumienie różnic kulturowych, co jest niezbędne w pracy z dziećmi z różnych krajów.

Dodatkowym wsparciem, które mogłoby poprawić jakość pracy nauczycieli, są programy mentoringowe oraz dostęp do specjalistycznych zasobów edukacyjnych, takich jak podręczniki i materiały dydaktyczne opracowane z myślą o dzieciach migracyjnych. Część nauczycieli podkreśla potrzebę **„podręczników dwujęzycznych”**, które mogłyby ułatwić naukę języka polskiego oraz zrozumienie materiału dydaktycznego. Tego rodzaju zasoby mogą być kluczowe dla uczniów, którzy dopiero zaczynają swoją przygodę z językiem polskim, oraz dla nauczycieli, którzy prowadzą lekcje z dziećmi o różnym poziomie znajomości języka.

Wsparcie instytucjonalne powinno również obejmować organizację regularnych szkoleń oraz dostęp do webinarów i kursów online, które umożliwiłyby nauczycielom ciągłe doskonalenie swoich umiejętności.

Nauczyciele oczywiście wskazują, że „są organizowane kursy, szkolenia, webinary”, ale jednocześnie podkreślają potrzebę ich dalszego rozwijania i udoskonalania. Długoterminowe programy szkoleniowe, dostosowane do specyficznych potrzeb kadry pedagogicznej, mogłyby znacząco podnieść jakość edukacji dzieci migracyjnych w Polsce.

Jak widać, potrzeby szkoleniowe nauczycieli oraz wsparcie instytucjonalne są kluczowymi elementami, które wpływają na jakość pracy z dziećmi z doświadczeniem migracji. Regularne szkolenia, dostęp do specjalistycznych zasobów oraz stałe wsparcie ze strony asystentów kulturowych mogą znacząco poprawić efektywność działań podejmowanych w polskich szkołach i przyczynić się do lepszej integracji uczniów z różnych krajów.

4.2. Rola asystentów kulturowych

W kontekście rosnącej liczby dzieci z doświadczeniem migracji w polskich szkołach, rola asystentów kulturowych staje się coraz bardziej kluczowa. Asystenci ci, choć już wcześniej byli obecni w niektórych placówkach, od 1 września 2024 roku zostali oficjalnie wpisani na listę zawodów, co formalizuje ich status oraz zwiększa odpowiedzialność za wsparcie edukacyjne i integracyjne uczniów cudzoziemskich (znowelizowany art. 165 ust. 8a ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe wszedł w życie 1 września 2024 roku). Zgodnie z tym przepisem szkoły mogą, ale nie muszą zatrudniać asystentów międzykulturowych.

Asystenci kulturowi pełnią niezwykle ważną rolę w diagnozowaniu i przeciwdziałaniu barierom językowym i kulturowym, z którymi spotykają się uczniowie migracyjni. Ich zadania obejmują także współpracę z nauczycielami w zakresie profilaktyki wykluczenia oraz dyskryminacji, co jest istotnym elementem wsparcia instytucjonalnego w szkołach. Od asystentów wymaga się zrozumienia zarówno kultury kraju pochodzenia ucznia, jak i polskiego systemu edukacyjnego, co stawia przed nimi wyzwanie stałego doskonalenia zawodowego. Szczególnie ważne jest to w przypadku pracy z dziećmi z krajów niestowiańskich, które często borykają się z głębszymi barierami kulturowymi oraz większym dystansem w adaptacji do nowego środowiska.

Dzieci z innych krajów nie tylko napotykają na barierę językową, ale również na znaczące różnice kulturowe. Brak wspólnych punktów odniesienia w zakresie tradycji, religii, systemów wartości, a nawet sposobu interakcji społecznych, sprawia, że proces ich integracji wymaga znacznie większej wrażliwości i zrozumienia ze strony kadry szkolnej. Asystenci kulturowi w tym kontekście są nieocenionym wsparciem, ponieważ nie tylko pomagają rodzicom i dzieciom w zrozumieniu polskiego systemu edukacyjnego i norm społecznych, ale także ułatwiają nauczycielom zrozumienie unikalnych potrzeb i wyzwań, z jakimi borykają się uczniowie z tych krajów: ***"Praca z dziećmi niestowiańskimi byłaby niemal niemożliwa bez wsparcia asystenta kulturowego. Te dzieci potrzebują nie tylko pomocy językowej, ale również wsparcia w zrozumieniu naszych zwyczajów i norm."***

Rola asystentów kulturowych w pracy z dziećmi niestowiańskimi obejmuje także przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu. Dzieci te często czują się podwójnie wyobcowane – zarówno z powodu różnic językowych, jak i kulturowych. Asystenci kulturowi pomagają zbudować mosty porozumienia pomiędzy uczniami a resztą szkolnej społeczności, co jest szczególnie ważne w kontekście integracji dzieci z krajów, gdzie różnice w sposobie funkcjonowania społecznego są najbardziej widoczne. Ich działania obejmują nie tylko wsparcie edukacyjne, ale również budowanie więzi społecznych, organizowanie dni kultury oraz projektów integracyjnych, które pozwalają na wzajemne poznanie i zrozumienie różnych kultur: ***"Dzięki asystentom kulturowym udało się przeprowadzić wiele projektów, które pomogły nie tylko dzieciom migracyjnym, ale również naszym uczniom zrozumieć i docenić różnorodność kulturową."***

Wprowadzenie tego stanowiska do polskiego systemu edukacyjnego wiąże się z potrzebą dodatkowych szkoleń zarówno dla samych asystentów, jak i dla nauczycieli współpracujących z nimi. Szkolenia te powinny obejmować rozwijanie kompetencji międzykulturowych, umiejętności komunikacyjnych, a także technik radzenia sobie z traumami i innymi problemami emocjonalnymi uczniów. Wymaga to zorganizowanego wsparcia instytucjonalnego, które zapewni odpowiednie zasoby i narzędzia do efektywnego działania asystentów: ***"Asystenci kulturowi są kluczowi w rozwiązywaniu problemów, których my, nauczyciele, nie zawsze jesteśmy w stanie sami dostrzec. Dzięki nim dzieci czują się bardziej zrozumiane i wspierane."***

Kluczowe jest, aby rola asystentów kulturowych była w pełni doceniona i wykorzystywana, szczególnie w kontekście wsparcia dzieci niestowiańskich, które napotykają na największe trudności adaptacyjne. Bez ich pomocy proces integracji tych uczniów może być znacznie wydłużony, co negatywnie wpływa zarówno na ich wyniki w nauce, jak i na ich poczucie przynależności w nowym środowisku: ***"Nie wyobrażam sobie pracy z dziećmi migrantami bez wsparcia asystentów. Ich obecność zmienia wszystko, od relacji z uczniami po codzienną komunikację."***

4.3. Wsparcie instytucjonalne i systemowe

Wsparcie instytucjonalne i systemowe odgrywa kluczową rolę w zapewnieniu skutecznego funkcjonowania programów edukacyjnych skierowanych do dzieci z doświadczeniem migracji. Aby umożliwić nauczycielom, asystentom kulturowym i całemu personelowi szkolnemu efektywne wspieranie uczniów migracyjnych, konieczne jest zapewnienie odpowiednich zasobów, struktury organizacyjnej oraz regulacji prawnych.

Wprowadzenie stanowiska asystenta kulturowego do oficjalnej listy zawodów od 1 września 2024 roku stanowi istotny krok w kierunku formalizacji wsparcia instytucjonalnego. Asystenci kulturowi, którzy wcześniej pracowali na mniej stabilnych zasadach, teraz zyskali formalne uznanie, co pozwala na lepszą koordynację ich działań oraz większą stabilność zatrudnienia.

Instytucjonalne wsparcie obejmuje również organizację regularnych szkoleń dla nauczycieli i asystentów kulturowych. Szkolenia te powinny skupiać się na rozwijaniu kompetencji międzykulturowych, umiejętności radzenia sobie z traumą oraz technik wspierania uczniów w procesie adaptacji. Wsparcie systemowe powinno także obejmować dostęp do webinarów, kursów online oraz materiałów dydaktycznych, które będą dostępne dla wszystkich pracowników edukacyjnych zaangażowanych w pracę z dziećmi migracyjnymi.

Efektywne wsparcie instytucjonalne wymaga również jasnych procedur i standardów pracy, które ułatwią koordynację działań między różnymi podmiotami zaangażowanymi w edukację dzieci migracyjnych. Wprowadzenie stanowiska asystenta kulturowego w polskim systemie edukacyjnym powinno być wspierane przez wytyczne i standardy, które określą role i obowiązki asystentów, a także metody oceny ich pracy. Taka struktura organizacyjna umożliwi lepszą współpracę między szkołami, samorządami oraz ministerstwami, co jest kluczowe dla efektywnej integracji dzieci cudzoziemskich w polskim systemie oświaty.

Podsumowując, wsparcie instytucjonalne i systemowe jest nieodzownym elementem sukcesu działań podejmowanych na rzecz integracji dzieci migracyjnych w Polsce. Odpowiednie finansowanie, programy szkoleniowe oraz jasna struktura organizacyjna są kluczowe dla zapewnienia, że wszystkie dzieci, niezależnie od ich pochodzenia, mają równe szanse na edukację i rozwój w polskich szkołach.

5. Rekomendacje

5.1. Propozycje działań na poziomie szkoły

Aby skutecznie wspierać integrację dzieci z doświadczeniem migracji w polskich szkołach, konieczne jest wprowadzenie konkretnych działań na poziomie szkolnym, które uwzględnią zarówno potrzeby uczniów, jak i nauczycieli. Oto propozycje działań, które mogą przyczynić się do poprawy jakości edukacji i integracji w szkołach:

Zatrudnienie asystentów kulturowych: formalne zatrudnienie asystentów kulturowych na stałe w szkołach, zwłaszcza tych z dużą liczbą uczniów migracyjnych, jest kluczowe. Asystenci ci powinni współpracować ściśle z nauczycielami, wspierać uczniów w adaptacji, pomagać w pokonywaniu barier językowych i kulturowych oraz działać jako mediatorzy między szkołą a rodzinami uczniów cudzoziemskich.

Regularne szkolenia dla nauczycieli: organizowanie regularnych szkoleń dla nauczycieli z zakresu pracy z uczniami migracyjnymi jest niezbędne. Szkolenia powinny obejmować takie tematy, jak kompetencje międzykulturowe, strategie radzenia sobie z traumą, techniki nauczania w wielokulturowym środowisku oraz metody wspierania uczniów w ich rozwoju emocjonalnym i społecznym.

Indywidualne programy nauczania: dla uczniów z doświadczeniem migracji, którzy mogą mieć trudności z przystosowaniem się do polskiego systemu edukacyjnego, warto wprowadzić „indywidualne programy nauczania”. Programy te powinny uwzględniać ich poziom językowy, wcześniejsze doświadczenia edukacyjne oraz specyficzne potrzeby adaptacyjne.

Tworzenie grup wsparcia dla uczniów i rodziców: w szkołach warto organizować grupy wsparcia dla uczniów migracyjnych oraz ich rodziców. Grupy te mogą służyć jako forum wymiany doświadczeń, oferować wsparcie emocjonalne i informacyjne oraz pomagać w integracji z lokalną społecznością. Wsparcie dla rodziców powinno również obejmować doradztwo w zakresie polskiego systemu edukacyjnego.

Promowanie wielokulturowości w szkolnych programach nauczania: wprowadzenie elementów edukacji międzykulturowej do programów nauczania może pomóc wszystkim uczniom w zrozumieniu i docenieniu różnorodności kulturowej. Organizowanie „Dni Kultury”, warsztatów tematycznych oraz projektów integracyjnych może wzmacniać świadomość i tolerancję wśród uczniów.

Współpraca z lokalnymi organizacjami i społecznościami: szkoły mogą również nawiązać współpracę z lokalnymi organizacjami pozarządowymi, społecznościami i instytucjami, które oferują dodatkowe wsparcie dla dzieci i rodzin migracyjnych. Taka współpraca może obejmować dostęp do dodatkowych zasobów edukacyjnych, wsparcie w nauce języka polskiego oraz pomoc w integracji ze społecznością lokalną.

Wsparcie psychologiczne i emocjonalne: szkoły powinny zapewnić dostęp do wsparcia psychologicznego i emocjonalnego dla uczniów z doświadczeniem migracji. Współpraca z psychologami i pedagogami szkolnymi, organizowanie warsztatów radzenia sobie ze stresem oraz zapewnienie uczniom bezpiecznego środowiska do wyrażania swoich uczuć jest kluczowe. Należy jednak pamiętać, że również nauczyciele potrzebują wsparcia psychologicznego oraz możliwości regularnej superwizji. Praca z dziećmi migracyjnymi, często doświadczonymi traumą, jest emocjonalnie wymagająca i może prowadzić do wypalenia zawodowego. Regularne spotkania superwizyjne oraz wsparcie emocjonalne dla kadry nauczycielskiej są niezbędne, aby nauczyciele mogli skutecznie wspierać swoich podopiecznych, jednocześnie dbając o własne zdrowie psychiczne.

Biorąc powyższe pod uwagę, działania na poziomie szkoły powinny być ukierunkowane na stworzenie inkluzywnego i wspierającego środowiska edukacyjnego, które pozwala każdemu uczniowi na pełny rozwój i integrację, niezależnie od jego pochodzenia kulturowego.

Nie mniej w obliczu rosnącej liczby uczniów z doświadczeniem migracji, a także wyzwań związanych z ich integracją w polskich szkołach, niezbędne jest podjęcie działań, które uwzględniają zarówno możliwości finansowe, jak i lokalne uwarunkowania. Zdajemy sobie sprawę, że pełne wdrożenie asystentów kulturowych we wszystkich placówkach może być trudne ze względu na ograniczone zasoby finansowe, szczególnie w mniejszych miejscowościach. Jednakże, aby zapewnić wsparcie dla uczniów migracyjnych nawet w takich warunkach, proponujemy kilka praktycznych i realistycznych rozwiązań.

Wykorzystanie lokalnych zasobów: zasoby lokalne, takie jak organizacje pozarządowe czy grupy wolontariackie, mogą odegrać istotną rolę w procesie integracji uczniów. Szkoły mogą rozważyć nawiązanie współpracy z organizacjami, które oferują wsparcie w postaci wolontariuszy lub mentorów, wspierających uczniów migracyjnych w procesie adaptacji, z uwzględnieniem Ustawy z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich (Dz. U. z 2024 r., poz. 560).

W mniejszych miejscowościach, gdzie dostęp do asystentów kulturowych jest ograniczony, warto rozważyć **zdalne wsparcie kulturowe**. Asystenci z większych miast mogą prowadzić konsultacje online z nauczycielami i uczniami, pomagając im w pokonywaniu codziennych trudności związanych z integracją.

Regularne szkolenia nauczycieli w zakresie pracy z uczniami migracyjnymi mogą pomóc w wypełnieniu luki wynikającej z braku dostępności asystentów kulturowych. Szkolenia te powinny skupiać się na rozwijaniu kompetencji międzykulturowych oraz strategiach nauczania w zróżnicowanym środowisku.

Nawet bez dedykowanych asystentów kulturowych, szkoły mogą podjąć **inicjatywy promujące integrację**, takie jak projekty grupowe, dni kultury czy warsztaty tematyczne, które pozwolą na budowanie relacji między uczniami różnych narodowości.

Dużym wsparciem mogą być alternatywne źródła finansowania, takie jak granty, fundusze unijne czy wsparcie od lokalnych fundacji, które mogą pomóc w realizacji programów integracyjnych. W ten sposób można zwiększyć dostępność zasobów nawet w warunkach ograniczonego budżetu. Proponowane działania mają na celu wykorzystanie dostępnych zasobów w sposób efektywny, przy jednoczesnym poszanowaniu realiów, z jakimi mierzą się szkoły w całej Polsce. Dążymy do tego, aby każda szkoła, niezależnie od jej lokalizacji i dostępnych środków, mogła wspierać swoich uczniów w procesie edukacji i integracji. Rozumiemy, że nie wszystkie rekomendacje mogą być w pełni zrealizowane w obecnych warunkach, ale wierzymy, że stopniowe wdrażanie proponowanych rozwiązań przyczyni się do poprawy sytuacji.

5.2. Wnioski dla kuratoriów oświaty

Poniżej przedstawiamy wnioski dla kuratoriów oświaty uwzględniające potrzebę współpracy. Wspieranie szkół w procesie wdrażania stanowisk asystentów kulturowych może okazać się cennym wsparciem, dzięki temu szkoły będą miały większą pewność, że asystenci kulturowi są odpowiednio przygotowani do pełnienia swojej roli oraz że mają dostęp do niezbędnych zasobów. Promowanie współpracy między szkołami w zakresie zasobów edukacyjnych. Warto rozważyć wspieranie inicjatyw, które ułatwią szkołom współpracę i wymianę zasobów edukacyjnych, szczególnie w kontekście pracy z uczniami migracyjnymi. Takie podejście może pomóc szkołom w mniejszych miejscowościach korzystać z wiedzy i doświadczeń placówek z większych miast. Ważnym jest zachęcanie do tworzenia regionalnych programów szkoleniowych dostosowanych do specyficznych potrzeb lokalnych może przynieść korzyści zarówno nauczycielom, jak i uczniom. Szkolenia te mogłyby obejmować tematy związane z edukacją międzykulturową oraz wsparciem emocjonalnym dla dzieci z doświadczeniem migracji.

Byłoby korzystne, gdyby kuratoria wspierały szkoły w poszukiwaniu dodatkowych źródeł finansowania na zatrudnienie asystentów kulturowych i realizację programów integracyjnych. Ułatwienie dostępu do informacji o dostępnych grantach i funduszach mogłoby znacząco wzmocnić działania szkół.

Warto również rozważyć rozwijanie lokalnych sieci wsparcia, które łączyłyby szkoły, samorządy, organizacje pozarządowe i inne podmioty działające na rzecz integracji dzieci migracyjnych. Taka współpraca mogłaby ułatwić wymianę doświadczeń i wspólne rozwiązywanie problemów.

Wsparcie kuratorów oświaty w zakresie powyższych działań może znacząco przyczynić się do efektywnej integracji uczniów z doświadczeniem migracji w polskim systemie edukacyjnym. Współpraca między szkołami, nauczycielami, asystentami kulturowymi i kuratoriami jest kluczowa, aby zapewnić uczniom jak najlepsze warunki do nauki i rozwoju. Taka formuła pozwala na współpracujące podejście, które podkreśla znaczenie wspólnych działań i inicjatyw, bez narzucania obowiązków

5.3. Sugerowane zmiany w strategiach edukacyjnych

W kontekście dynamicznych zmian demograficznych, nauczyciele w polskich szkołach coraz częściej stają przed wyzwaniami związanymi z integracją uczniów migracyjnych. Jak wskazują nauczyciele, potrzeby te są zróżnicowane i wymagają dostosowania celów edukacyjnych. Na podstawie doświadczeń nauczycieli i ich wypowiedzi, poniżej przedstawiamy kilka kluczowych propozycji.

Formalne wsparcie dla asystentów kulturowych w szkołach:

nauczyciele z różnych regionów podkreślają znaczenie obecności asystentów kulturowych w szkołach, szczególnie tam, gdzie liczba uczniów migracyjnych jest wysoka: **„brak stałych asystentów kulturowych utrudnia nam pracę, szczególnie przy większych grupach uczniów z różnych krajów”**. W odpowiedzi na te potrzeby, strategie edukacyjne mogłyby uwzględniać dodatkowe finansowanie i ujednoczenie standardów zatrudniania asystentów kulturowych, co pozwoliłoby na skuteczniejsze wsparcie procesu adaptacji uczniów.

Elastyczne programy nauczania dla uczniów migracyjnych:

„mamy dzieci, które nigdy wcześniej nie chodziły do szkoły. Trzeba im pomóc w adaptacji, ale czasem brakuje nam elastycznych narzędzi”. Aby sprostać tym wyzwaniom, strategie edukacyjne mogłyby umożliwiać szkołom większą elastyczność w dostosowywaniu programów nauczania do indywidualnych potrzeb uczniów migracyjnych.

Wzmocnienie edukacji międzykulturowej:

nauczyciele często wspominają o konieczności lepszego przygotowania uczniów do funkcjonowania w wielokulturowym środowisku: **„organizujemy dni kultury, ale brakuje nam strukturalnego wsparcia”**. W związku z tym, cele edukacyjne mogłyby promować wprowadzenie modułów edukacji międzykulturowej w programach nauczania oraz wspierać organizację dni kultury i warsztatów tematycznych.

Wsparcie psychologiczne jako element polityki edukacyjnej:

„niektóre dzieci przeżyły traumę i potrzebują więcej wsparcia psychologicznego”. W związku z tym, w politykach edukacyjnych można by uwzględnić zapisy, które zapewniłyby stałe wsparcie psychologiczne dla uczniów migracyjnych i ich rodziców.

Tworzenie lokalnych i regionalnych sieci wsparcia:

nauczyciele podkreślają, jak ważna jest współpraca z innymi szkołami i organizacjami, aby skutecznie wspierać uczniów migracyjnych: *„współpraca z organizacjami pozarządowymi bardzo nam pomogła, ale brakuje systemowej koordynacji”*. Polityki edukacyjne mogłyby promować tworzenie lokalnych i regionalnych sieci wsparcia, które łączyłyby różne podmioty działające na rzecz integracji dzieci migracyjnych.

Uproszczenie procedur administracyjnych dla szkół:

„często spędzamy zbyt wiele czasu na wypełnianiu dokumentów, zamiast skupić się na pracy z dziećmi”. Aby odciążyć szkoły z nadmiernych obowiązków administracyjnych, polityki edukacyjne mogłyby uwzględniać uproszczenie procedur związanych z realizacją programów integracyjnych i zatrudnianiem asystentów kulturowych.

Proponowane zmiany w strategiach edukacyjnych, oparte na realnych doświadczeniach nauczycieli, mają na celu stworzenie bardziej elastycznego, zróżnicowanego i wspierającego środowiska edukacyjnego. Wprowadzenie tych zmian pozwoli na skuteczniejsze wsparcie uczniów z doświadczeniem migracji, co w dłuższej perspektywie przyniesie korzyści zarówno im, jak i całemu społeczeństwu.

6. Podsumowanie

6.1. Kluczowe wnioski z badania

Badanie miało na celu zidentyfikowanie i analizę wyzwań oraz strategii radzenia sobie z nimi przez nauczycieli i asystentów kulturowych w pracy z dziećmi z doświadczeniem migracji w polskich szkołach. Na podstawie przeprowadzonych wywiadów i analizy zebranych danych wyłoniono się kilka kluczowych wniosków:

Znaczenie wsparcia kulturowego i językowego: nauczyciele wskazują na ogromną potrzebę wsparcia w pokonywaniu barier językowych i kulturowych, z jakimi borykają się dzieci migracyjne. Asystenci kulturowi odgrywają tu kluczową rolę, jednak ich dostępność jest ograniczona, zwłaszcza w mniejszych miejscowościach. Nauczyciele często sami podejmują wysiłki, aby pomóc dzieciom, korzystając z różnorodnych metod i narzędzi, choć brakuje im wystarczających zasobów i wsparcia instytucjonalnego.

Potrzeba szkoleń i wsparcia psychologicznego dla nauczycieli i asystentów kulturowych jest istotna, aby lepiej zrozumieć potrzeby uczniów migracyjnych i skuteczniej radzić sobie z zawodowymi wyzwaniami. Nauczyciele podkreślają konieczność dodatkowych szkoleń dotyczących pracy z dziećmi po traumach wojennych i/lub migracyjnych: „jeżeli chodzi o szkolenia, to myślę, że z zakresu: jak sobie radzić z dzieckiem, które przeżyło traumę wojenną”. Szkolenia te mogłyby wyposażyć nauczycieli w narzędzia do skuteczniejszego wsparcia tych dzieci w szkole.

Współpraca między szkołami, kuratoriami, organizacjami pozarządowymi i samorządami jest niezbędna, aby zapewnić spójne i efektywne wsparcie dla uczniów z doświadczeniem migracji. Szkoły potrzebują dostępu do odpowiednich zasobów, materiałów dydaktycznych oraz ułatwionego dostępu do finansowania, aby móc w pełni realizować programy integracyjne.

Ograniczone finansowanie stanowi istotną przeszkodę w pełnym wdrożeniu programów wsparcia dla uczniów migracyjnych. W mniejszych miejscowościach brak jest możliwości zatrudnienia asystentów kulturowych, co powoduje, że nauczyciele są często zmuszeni radzić sobie sami, bez odpowiednich narzędzi. Wskazuje to na potrzebę dywersyfikacji źródeł finansowania oraz wprowadzenie elastycznych rozwiązań, które mogłyby wspierać te szkoły.

Strategie edukacyjne powinny uwzględniać specyficzne potrzeby uczniów migracyjnych oraz oferować szkołom większą elastyczność w dostosowywaniu programów nauczania do różnorodnych potrzeb uczniów. Wprowadzenie systemowych zmian, takich jak ujednoczenie standardów zatrudniania asystentów kulturowych, może znacząco wpłynąć na poprawę jakości edukacji i integracji w polskich szkołach.

Badanie wskazuje na pilną potrzebę wzmocnienia wsparcia dla uczniów migracyjnych w polskich szkołach poprzez lepsze wykorzystanie zasobów instytucjonalnych, rozwój szkoleń dla nauczycieli, a także bardziej elastyczne podejście do polityk edukacyjnych. Skuteczna integracja uczniów z doświadczeniem migracji wymaga wspólnego wysiłku ze strony nauczycieli, asystentów kulturowych, kuratorów oraz całego systemu edukacyjnego.

6.2. Długoterminowe cele i potencjalne zmiany systemowe

Na podstawie przeprowadzonych badań i analiz, wyłaniają się kluczowe długoterminowe cele oraz potencjalne zmiany systemowe, które mogą znacząco wpłynąć na jakość edukacji i integracji uczniów z doświadczeniem migracji w Polsce.

Systemowe wsparcie asystentów kulturowych:

długoterminowym celem jest wprowadzenie i utrzymanie systemowego wsparcia dla asystentów kulturowych w każdej szkole, która tego potrzebuje. Ustanowienie stabilnych ram finansowych oraz organizacyjnych, które zapewnią dostępność asystentów kulturowych, jest kluczowe. W perspektywie długoterminowej może to obejmować rozwój standardów zatrudniania i szkolenia asystentów na poziomie krajowym, co umożliwi ich efektywne działanie w różnych kontekstach szkolnych.

Rozbudowa programów szkoleniowych dla nauczycieli:

aby zapewnić nauczycielom i asystentom kulturowym odpowiednie kompetencje, konieczne jest stworzenie długoterminowych programów szkoleniowych, które będą dostosowane do zmieniających się potrzeb edukacyjnych. Szkolenia te powinny obejmować rozwój kompetencji międzykulturowych, technik radzenia sobie z trudnymi sytuacjami oraz wsparcia psychologicznego. Długoterminowe programy szkoleniowe mogą również obejmować systematyczne superwizje i mentoring, co pozwoli na ciągłe podnoszenie kwalifikacji kadry edukacyjnej.

Inwestycje w infrastrukturę edukacyjną:

w dłuższej perspektywie, ważne jest, aby inwestować w infrastrukturę edukacyjną, która wspiera integrację dzieci z różnych kultur. Może to obejmować rozwój narzędzi cyfrowych, które ułatwiają naukę języka polskiego, tworzenie zasobów dydaktycznych w różnych językach oraz modernizację przestrzeni szkolnych, aby sprzyjały integracji i współpracy międzykulturowej.

Zintegrowane podejście do polityki edukacyjnej:

zmiany systemowe powinny obejmować zintegrowane podejście do polityki edukacyjnej, które łączy wsparcie dla uczniów migracyjnych z ogólnymi celami edukacyjnymi. Polityki te powinny promować elastyczność w programach nauczania, ułatwiać dostęp do finansowania oraz wspierać tworzenie lokalnych sieci współpracy, które łączą szkoły, samorządy, organizacje pozarządowe i inne instytucje działające na rzecz edukacji i integracji.

Wzmocnienie roli kuratoriów oświaty:

kuratoria oświaty mogą odegrać kluczową rolę w monitorowaniu i wspieraniu integracji uczniów z doświadczeniem migracji. Długoterminowym celem jest wzmocnienie ich roli jako instytucji koordynujących działania na poziomie regionalnym, co pozwoli na bardziej efektywne wdrażanie programów integracyjnych oraz wsparcie szkół w realizacji polityk edukacyjnych.

Zrównoważony rozwój społeczny:

edukacja dzieci migracyjnych ma bezpośredni wpływ na zrównoważony rozwój społeczny. Długoterminowym celem systemowym jest stworzenie takich warunków, które pozwolą dzieciom migracyjnym nie tylko na integrację, ale także na pełny rozwój i aktywne uczestnictwo w życiu społecznym i gospodarczym kraju. Zmiany w systemie edukacyjnym powinny być projektowane z myślą o długofalowych korzyściach dla całego społeczeństwa.

Długoterminowe cele i proponowane zmiany systemowe mają na celu stworzenie bardziej zrównoważonego, wspierającego i efektywnego systemu edukacyjnego, który sprosta wyzwaniom związanym z rosnącą różnorodnością kulturową w polskich szkołach.

Aby osiągnąć te cele, konieczna jest współpraca na wszystkich poziomach systemu edukacyjnego, od szkół po kuratoria oświaty, a także wsparcie instytucjonalne i odpowiednie ramy polityczne, które umożliwią realizację tych zamierzeń.

O Fundacji:

Fundacja Międzynarodowe Centrum Pomocy Psychologicznej została założona w maju 2021 roku. Jej głównym celem jest wsparcie psychologiczne dla dzieci, młodzieży i rodzin, w tym osób z doświadczeniem migracyjnym.

Od listopada 2021 roku, na zlecenie Urzędu Miasta w Tychach fundacja prowadzi Punkt wsparcia cudzoziemców. W okresie 2021-2024 przez nasz zespół zostało zrealizowano wiele projektów na rzecz osób z doświadczeniem migracji.

Od stycznia 2024 roku prowadzimy placówkę wsparcia psychologiczno-pedagogicznego Przystań Mocnych Stron w Woli, gmina Miedźna. We współpracy z Urzędem Gminy Miedźna w osobie Wójta Jana Słoninki, Gminnym Ośrodkiem Pomocy Społecznej, Zespołem Oświaty i Wychowania, zapewniamy pomoc psychologiczną mieszkańcom naszej gminy w każdym wieku. Nasze wsparcie obejmuje zarówno dzieci, młodzież, jak i dorosłych, starając się odpowiadać na różnorodne potrzeby psychologiczne lokalnej społeczności.

Prowadzimy szkolenia w zakresie pomocy psychologicznej i komunikacji międzykulturowej.

Kontakt:

Fundacja Międzynarodowe Centrum Pomocy Psychologicznej
ul. Poprzeczna 1, IV piętro
43-225 Wola

tel.: 789 575 245

email: fundacjamcpp@gmail.com

<https://fundacjamcpp.pl/>

<https://przystanmocnychstron.pl/>

<https://www.facebook.com/FundacjaMCPP>

